

A teljesség vágya

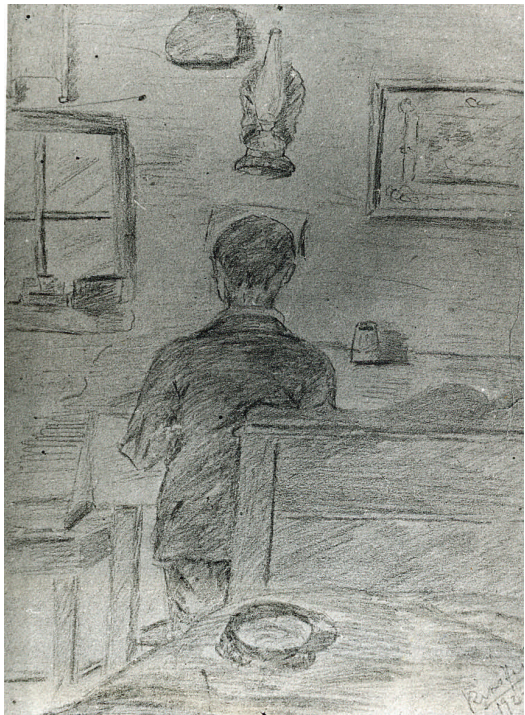

Kiss Jenő (1912-1995) költő, író, műfordító. A 20. századi erdélyi magyar líra kiemelkedő képviselője, álnevei szerint olykor Krizba Géza és Ipp Dániel, Mócson született 1912. szeptember 13-án, Kolozsváron tanult, jogot végzett, szerkesztette a Termést az Utunkat, a Napsugárt, az Igaz Szót és haláláig az 1990-ben újraindult Erdélyi Szépmíves Céh tiszteletbeli elnöke volt. A képzőművészet, a zene és az irodalom egyaránt érdekelte. Első verseit az aradi Vasárnap, majd többek között a Brassói Lapok és a Pásztortűz közölte.

Az Erdélyi Helikon költőjeként, a nyugatos formakultúra jegyében indult, Dsida Jenő felfedezettje volt.

Kiss Jenőt jeles íróink, költőink és ítéseink köszöntötték születésének ötvenedik-, hatvanadik- hetvenedik és nyolcvanadik évfordulóján. Panek Zoltán kérdésére vallotta magáról, hogy az élet teljességére törekedett. Ez vezette az irodalom világában is, ezért írt több mint kétezer verset, vaskos tanulmánykötetet, prózát,

szindarabot, önéletrajzi írást, fordított főként románból verset, népköltészetet. Hegedült, rajzolt, festett, szerette a szerkesztői munkát, közösségi emberként vállalt felelős tisztségeket.

Centenáriumra ritka alkalom arra, hogy a teljesség igénye nélkül, a vele való kapcsolatomból emlékeiből szemelgetve, teljességre törekvésért bizonyítsam.

Ákár Napsugaras kollegám, a jó Fodor úr, magam is, előbb a költő gyerekkverseit, majd a tankönyveinkben szereplő szép versek szerzőjeként ismertem. Évtizedek múltán, a kiszámíthatatlan sors akaratából, néhány családi vacsorán kerülhettem hozzá közelebb, unokája és a nővérem lányának házassága következményeként. Amikor a rendszerváltás előtt tudatosan, a szerkesztőség munkatársainak kérésére vállaltam a

Napsugár főszerkesztői tisztségét, Bajor Andorral, Méhes Györggyel, Sütő Andrással és másokkal együtt, akiket elidegenítettek vagy hallgatólagosan tiltottak a két gyermeklapon való megjelenéstől, Kiss Jenő is meglátogatott a szerkesztőségben és írásaival támogatta a kicsiknek és nagyobbaknak szerkesztett Európában párját ritkító gyermekirodalmi lapot.

Az Erdélyi Szépmíves Céh újraalakulásakor, magától értődően, a régi Céh egyetlen hazai képviselőjeként, ott volt a helye az elnökségben. Szöcs Géza javaslatára, Domokos Gézára várva, másfél óránál többet egymaga tartotta szóval a zsúfolásig telt színháztermet, volt miről mesélnie, a helikoni írók, ma is példaképeink az erdélyi műveltség eszmei barikádjai. Az ESZC intézőjeként, tiszteből adódóan kötelességemnek tartottam felvenni a kapcsolatot a Céh írói körének Amerikában élő másik neves tagjával, Wass Alberttel. Kiss Jenőt az újraalakult Céh tiszteletbeli elnökének választottuk. Hetenként látogattam, s követtem tanácsait kultúregyesületként bejelentett Céhünk szervezésében, a Kós Károly-i hagyomány szerinti tervezett első könyvsorozatunk nyomdai előkészítésében.

Jenő bátyám reám bízta szindarabjait tartalmazó kötetének szerkesztését, aminek tartalmát számos alkalommal, a jelen idejű hasznosítás szempontjával megvittünk és elvégeztünk.

Elvittem neki egyik Wass Alberthez írott levelem, s kértem tiszteletbeli elnöként buzdítsa a kilencvenedik évéhez közelítő írotársát közreműködésre.

Íme, leveleink:

Kedves Wass Albert!

Nagy örömünkre írásod megérkezett. Hálásan köszönjük. Már kiszedtük és elhelyeztük Emlékkönyvünkben. A helyi lap, amelynek a változáskor a Szabadság nevet adtuk (inkább a Kolozsvári Híradó, vagy valami hasonló, nevet kellett volna, adjunk, hogy városunk neve megmaradjon), valószínűleg hozza még mielőtt könyvünk a jövő év elején megjelenik. Az első könyvsorozat befejezését csupán anyagi gondjaink akadályozzák...

„mint bükkerdőn a névtelen varázs,
mikor deresre sápadt már az ősz
és hervadás jön, őszi hervadás.”

Hulló levelek című versedben írtad 1927-ben ezeket a sorokat. Fájdalmas élet a miénk. Akkor is, most is ugyanezt érezzük, de mostani írásod mégis biztatás: hinnünk és remélnünk kell. A hiányzó Kós Károly helyett fél év alatt rendbe szedtük a Céh dolgait, egyre-másra alakulnak fiókszervezeteink, a panaszokat orvosoltuk, a pénzzel elszámoltunk, szerkesztőséget alakítottunk és a küszöbön álló országos közgyűléssel vezetőséget választunk. „A mór megtette kötelességét...” Mivel minden hozzátartozóm meghalt - szüleim, fiam, feleségem -, egyetlen lányomhoz igyekszem Svédországba, Benjamin unokám nevelését vállaltam, de tervem, hogy onnan szervezem a Céh külföldi fiókszervezeteit. Stockholmban, Malmöben, Münchenben, Passauban, Ulmban stb. alakulnak ilyen fiókok. Amerikában Montrealban, Torontóban, Atlantában, New Yorkban is. Kérlek, add át idevágó tapasztalataidat, segítő-társaid címét stb.

Múltkori levelemben kértem, hogy jelöld meg, melyik könyved megjelenését tartod fontosnak II. sorozatunkban?! Továbbá sürgősen szükségünk lenne fényképedre. Az Emlékkönyvbe életrajzi adatokat is beiktattam, onnan hiányzik a fotód.

Még egy kérésem van: beleegyezésed kérem ahhoz, hogy közgyűlésünkön Kiss Jenő mellett az Erdélyi Szépművés Céh tiszteletbeli elnökéül javasoljunk. Soraidat, írásodat számosan örömmel vették, szereplésed a Duna tévében emlékezetes.

Írásod másolatát elvittem Kiss Jenő bátyámnak, akihez nemcsak a Céh ügye, hanem rokoni szálak is kapcsolnak. Levelét mellékelem.

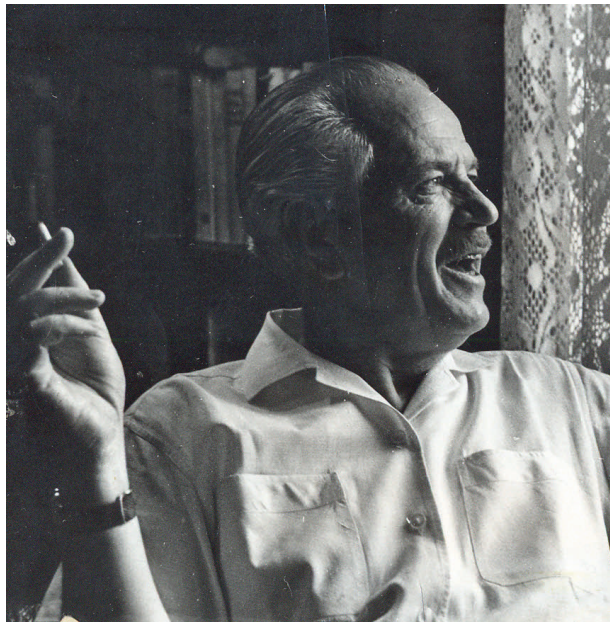
Egészséget, munkabírást kívánva, emlékezetedbe idézem, hogy „a vénember nem öregember” és szellemi jelenlétedre most is nagy szükségünk van sziszifuszi küzdelmeinkben.

Kolozsvár, 1995. október 10.

Tisztelettel üdvözlő:

az intéző

**Kiss Jenő levele
Wass Alberthez**

Wass Albert
POB 9 Astor, Florida
32102
USA

*Nagyra becsült, kedves
Barátom!*

*Az újraalakult Erdélyi
Szépmíves Céhhez eljut-
tatott leveledet volt alkal-
mam nekem is elolvasni,
és gyönyörködni soraid
szépségében, gondolat-
gazdagságában. De hát
hogyne mutatták volna*

*meg nekem! Hiszen az újraalakult könyvkiadó vállalat tiszteletbeli elnöke én va-
gyok. Igen, Albi, ezt vedd te is tudomásul! Tudom, nem tekinted ezt dicsekvésnek,
hanem a valós helyzet szomorú megnyilvánulásának: a régi Céh tagjai közül már
csak ketten élünk: én itt, te ott.*

*Olvasva soraidat, az emlékek zuhataga áraszt el, kezdve azzal a szép magyar-
országi irodalmi körutunkkal, el addig a látogatásig, amit nálatok tettünk Szent-
gotthárdon. Szegedi fellépésünket egy nagyon szép fénykép őrzi, bekeretezve ott
csüng ma is lakásom falán, rajta Csuka Zoltán, a körút megszervezője, Böződi
Gyurka, Flórián Tibor, te, valamint jómagam. És - hogy a meghatottság teljesebb
legyen - a bennünket nagy megbecsüléssel fogadó Sik Sándor! Igen, akkor még
élt, jelenlétével megtisztelte estünket, ő maga is olvasott fel költeményeiből, ame-
lyek nagy népszerűségnek örvendtek az akkori versolvasók körében.*

*De számomra nem ez volt legemlékezetesebb találkozásunk. Hanem az, amikor
baráti körünk szülőfaludban keresett fel, Szentgotthárdon. Különös időszak volt
az, jártuk a falvakat, hol itt, hol ott szerveztünk egy-egy irodalmi összejövetelt,
rendszerint templomokban, mert iskolákban, művelődési házakban a hatóság
ilyesmit nem tűrt meg. Így történhetett, hogy Nagy István, a kommunista író a
templom szószékéről szóljon az ájtatos hívőkhöz, én és mások onnan mondjam el
versemet, a zenész onnan szólaltassa meg dalát. Elképesztő körülmények közt folyt
ez a kitartó nemzetszolgálat, de ráadtuk magunkat, nemzedékünk, a harmadik
írónemzedék, ezt rárótt szent feladatnak tekintette.*

*Ez az írócsoport látogatott ki hozzátok is, szüleid impozáns kastélyába. Ti nem
tudtátok, hogy megyünk, meglepetésnek szántuk a látogatást, és az is lett: szüleid,*

a személyzet és te magad elképedve fogadtátok a társasgépkocsiból kiszálló firkászokat. Nem tudom, annyi év után még emlékszel-e arra a napfényes őszi délelőttre, az együtt eltöltött csodálatos napra, de bennem mindmáig oly elevenen él, mintha tegnap, tegnapelőtt történt volna. Nem vállalkozom arra, hogy részletesen leírjak mindent, de szüleid alakja benned sem élhet elevenebbül, mint az én szívémben, a nagy tudású édesapa, a szorgos, örökké tevő-vevő édesanya felejthetetlen alakja.

És a vidék, a Mezőségnek az a sarka, ahol szülőfalud meghúzódik. Bizonyára belőled sem törölődtek ki azok a község- és falunevek, amelyek e tájon a múlt emlékeit őrzik. Bár visszaemlékezésedbe, amely az 1940-ben megjelent „Séta a bölcsőhelyem körül” c. kötetben látott napvilágot (Révai Könyvkiadó, szerkesztő Kovács László), számos olyan meglátást szövíl be, amely e táj sajátos arculatát az olvasónak hűséggel felrajzolja, de a falvakat, községeket nem nevezed meg. Szép, költői elmélkedés ez az írásod, akárcsak nekünk küldött leveled, éppen ezért úgy érzem, nem árt kicsit kiegészíteni. Nem árt, ha neked is eszedbe jutnak, hol is éltél, milyen közösségek vettek körül. Felsorolok néhányat: Búza, Katona, Feketelak, Aranykút, Légen, Gyeke, Ördögösfüzes. Ez a táj közel esett szülőfalumhoz, Mócshoz, így gyakran megfordultam e községekben én is. Egy feketelaki népünnepléyre édesapámmal gyalog mentünk el, gyönyörködve az odavezető dímbes-dombos út nem mindennapi szépségeiben.

De ami legelevenebben él bennem, az Ördögösfüzes. Ősmúltunk színhelye, ahol keletről nyugatra vonuló néptörzseink egyike hosszabban tanyázott, réges-régen, amikor az „ördög” még „ördög” volt. A falu lakói büszkén mutattak fel arra a dombra, amelyen az ősök totem-állatot áldoztak fel istenüknek, meggyújtották a hatalmas máglyát s mámoros énekléssel állták körül, amíg az teljesen leégett. Állítólag ehhez kapcsolódó nyomokat ma is rejt a domb. Említhetném Magyardecset is, kiváló cseresznyetermelők faluját, és Széket (hajdan Sziket), ahová őseink a hímzés és szövés-fonás kultuszát hozták és emelték utólérhetetlen szintre, s ahol a férfiak is a művészi munkának éltek. Sokáig önálló közigazgatással rendelkezett, minden tisztiséget a helybeliek közül szabadon választott személyek töltöttek be.

Első könyvedről, a Farkasveremről szóljak-e? Mint a Céh újonnan alkalmazott belső munkatársa én készítettem elő nyomtatásra, s vigyáztam arra, hogy a Minerva nyomda szakemberei kifogástalan munkát végezzenek.

Nos, kedves barátom, leveled olvasva ilyesmik jutottak eszembe, s jó, ha mind-ezek benned is felidéződnek. Megtartó erővel töltenek el, mint ahogy számomra is sokat jelent az, hogy az újjáalakult Szépmíves Céh tiszteletbeli elnökeként tehetek valamit irodalmi életünk felelevenítése érdekében.

Míg minden lehető jót kívánok neked és családnak, arra kérlek, tartsd tovább is a kapcsolatot velünk, légy tovább is „újvilági” barátunk.

Kolozsvár, 1995. október 10

Kiss Jenő

Felesége halála után még gyakrabban látogattam az agg költőt. Gyerekei német és svéd földön éltek, unokája, aki révén megtisztelő rokonságba kerültem vele, ugyancsak Svédországba költözött. Vágyott, s elkocsikáztunk néhányszor szülőföldjére, Mócsra. Háláját szülőhelye iránt, a plébániának ajánlott adományai-val kívánta kifejezni, életünk végén érthető, mert elkerülhetetlen, mégis mindig megható búcsújának lehettem szemtanúja.

Reám bízta néhány kéziratát és rajzát, s kérésemre az Erdélyi Szépmíves Céh kötetéinek teljes gyűjteményét az újraalakított Céhnek adományozta, a hasznos felhasználás céljának kikötésével.

1995. november végén, feleségem halála utáni egy esztendei gondolkodás után úgy döntöttem, hogy unokáim nevelése céljából családegyesítés révén Svédországba költözöm. Intézői munkámat és a hét tagú irodát, a magam nevelte helyet-tesemre bíztam.

Elbúcsúztam Jenő bácsitól, akit Nits Árpai kollegám felesége gondozott. Kérésére, még megkerestem kedves plébánosát, hogy emlékeztessen, látogassa gyakrabban helyettem is a vigasztalásra szorult költőt. Nem sejtettem, hogy távozásom után három héttel véget ér, szerintem, teljes élete. Nyolcvanhárom évet élt.

Pomogáts Béla szerint őt is hivatástudata kötelezte helytállásra. A népi hagyományokkal kialakított eleven kapcsolata alakították költői realizmusát. *„Ennek a lírai realizmusnak a jegyében került a háború után az újjászülető erdélyi magyar irodalom hangadó költői közé. Amíg mások általánosságokat verseltek meg, s olykor egyszerűen jelszavakkal helyettesítették a költészet nagy igazságait, ő a saját természetét érvényesíthette, a lerakott alapokra építkezett. Versei általában az idill világából tekintettek az országos dolgokra: a családi élet, a szerelem, a táj költői szépségét bensőséges világgá tudta formálni, egyszersmind e személyesebb körben tudta kialakítani a népi emelkedés jelképeit.”*

Utolsó verseskötetéből (Időverten, Püski, Bp. 1994) idézem:

*Itt görnyedek kis asztalomra dőlve,
Pár sor – erőmből nem telik többre.
Elmondani mi kínoz, mi vigasztal,
ahhoz más kéne: egy világnyi asztal.*

Mi dicsérhetjük sokoldalúságát, teljességét. Ő tudta, hogy emberi világunkban minden, ha tágítható is – véges.

Tar Károly